

Виробнича практика

**Щоденник для самостійної роботи
здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1-го курсу (двох років навчання)
(ОПП «Сестринська справа»
за спеціальністю 223 «Медсестринство»
(очна форма навчання)**

**Міністерство охорони здоров'я України
Харківській національній медичній університет**

Виробнича практика

**Щоденник для самостійної роботи
здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1-го курсу (двох років навчання)
(ОПП «Сестринська справа»
за спеціальністю 223 «Медсестринство»
(очна форма навчання)**

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 3 від 28.03.2023.

**Харків
ХНМУ
2023**

Виробнича практика. Щоденник для самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 1-го курсу (двох років навчання) (ОПП «Сестринська справа») за спеціальністю 223 «Медсестринство» (очна форма навчання) / упоряд. Т.Ю. Хіміч, В.М. Саратов, П.В. Свірепо, А.В. Ярощук. Харків : ХНМУ, 2023. 28 с.

Упорядники Т.Ю. Хіміч
В.М. Саратов
П.В. Свірепо
А.В. Ярощук

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

Здобувача вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Термін проходження практики: з _____ по _____
Бази проходження практики _____

Керівник практики _____

ВСТУП

Виробнича практика за медсестринським процесом здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Медсестринство» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах і передбачає її проведення для отримання достатнього обсягу практичних навичок і вмінь. Виробнича практика проводиться з метою закріплення знань та удосконалення навичок і вмінь щодо здійснення медсестринського процесу, який утворює підґрунтя для подальшого свідомого опанування клінічного медсестринства відповідно до професійно-освітнього рівня бакалавра медицини зі спеціальності «Медсестринство».

При проведенні практики слід керуватися навчальним планом, програмами, діючими наказами Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я України, Положенням про проведення практики.

Мета і завдання виробничої практики за медсестринським процесом

Мета практики:

– систематизація знань практичної спрямованості щодо визначення та оцінки стану здоров'я людини шляхом моніторингу та аналізу, дослідництва та критичного клінічного мислення у процесі застосування знань теоретичної, практичної та доказової медицини з метою ефективної медсестринської діяльності з організації роботи медичного працівника в системі закладів охорони здоров'я;

– повне оволодіння технікою виконання маніпуляцій, передбачених програмою;

– закріплення, систематизація та поглиблення теоретичних знань зі спеціальних предметів, розвиток професійного мислення;

– здійснення диференційованого догляду за пацієнтами;

– засвоєння принципів організації лікувально-охоронного режиму;

– проведення санітарно-освітньої роботи.

Завдання практики:

– розширення функціональних обов'язків відповідно до освітнього рівня бакалавра надає право на здійснення медсестринського процесу та на виконання окремих лікарських повноважень, зокрема діагностики і лікування захворювань у типових випадках, що передбачає велику відповідальність за свої дії;

– удосконалення теоретичних та прикладних засад діагностики та моніторингу стану здоров'я, що оглядово вивчались на попередніх курсах, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю;

– удосконалення теоретичних знань ранньої діагностики захворювань з метою підвищення ефективності медичних послуг, а також використання методів, що ведуть до раціонального використання обмежених ресурсів;

- удосконалення та систематизація навичок із методології «доказового пошуку» застосування основних діагностичних методів відповідно до принципів доказової медицини, дослідження та аналіз діагностичних критеріїв оцінки стану пацієнта, функцій органів і систем при патології внутрішніх органів (у т.ч. у пацієнтів похилого віку чи з обмеженими можливостями);
- поглиблене вивчення факторів ризику чи розвитку клінічних проявів імовірних ускладнень та побічної дії лікарських засобів, пов'язаних з процедурами діагностичних досліджень;
- удосконалення навичок пошуку, аналізу, систематизації і викладення достовірної інформації щодо особливостей раціонального вибору і застосування загальних та спеціальних, клінічних та параклінічних методів обстеження пацієнта залежно від віку, стану, характеру захворювання і супутньої патології.

**Опис освітнього компоненту
«Виробнича практика
за медсестринським процесом»**

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Очна форма навчання
Кількість кредитів – 3,0	Галузь знань <u>22 «Охорона здоров'я»</u>	Нормативна
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 223 «Медсестринство»	Рік підготовки
		1-й
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)	Семестр
		2-й
		Практичні
		18 год
		Самостійна робота
		72 год
		Індивідуальні завдання: по установі кафедри
		Вид контролю: диференційований залік

Примітка: робочий час – з 08.00 до 14.00

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Виробнича практика за медсестринським процесом проводиться на базах стаціонарів терапевтичного, хірургічного і педіатричного профілів лікувально-профілактичних установ.

Базами проходження практики можуть бути обласні клінічні лікарні, спеціалізовані лікувальні заклади, міські клінічні лікарні, центральні районні та районні лікарні, міські лікарні, медико-санітарні частини, лікувально-профілактичні заклади системи соціального забезпечення, амбулаторії сімейної медицини.

Обов'язковою умовою є оформлення Договору про співпрацю між лікувально-профілактичним закладом та ХНМУ щодо проходження практики здобувачів освіти.

Тривалість робочого тижня становить 36 год. Оскільки під час практики здобувачі освіти знайомляться з клінікою та безпосередньо спілкуються з хворими, робочий день у них починається о 8:00.

Робота здобувачів вищої освіти у терапевтичному, хірургічному та педіатричному відділеннях регламентується посадовими обов'язками на кожному робочому місці і повинна бути спрямована на самостійне виконання обов'язкових практичних навичок, здійснення медсестринського процесу у відділеннях за моделлю Вірджинії Хендерсон.

Самостійно і під контролем медичних сестер здобувачі освіти застосовують обов'язкові практичні навички: оцінюють стан здоров'я пацієнтів; здійснюють догляд за тяжкохворими; беруть участь у наданні невідкладної допомоги, огляді та обстеженні дітей різних вікових груп, проведенні профілактичних оглядів; закріплюють навички роботи з оформлення медичної документації; проводять патронажну роботу разом із лікарями і досвідченими медсестрами; ознайомлюються з організацією та проведенням профілактичних щеплень.

Робота у відділеннях терапевтичного стаціонару в обсязі обов'язків медичної сестри – **72 год, з них:**

- в терапевтичному відділенні – **6 днів, 36 год;**
- в педіатричному – **3 дні, 18 год;**
- в хірургічному – **3 дні, 18 год.**

Умовою якісної підготовки здобувачів вищої освіти під час проходження практики є дотримання єдиних вимог до техніки безпеки на базах лікувально-профілактичних закладів, які забезпечуються співпрацею методичних, загальних і безпосередніх керівників.

ОБОВ'ЯЗКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРАКТИЦІ

- Своєчасно прибути на базу практики.
- Мати оформлений Договір щодо проходження практики між ХНМУ та лікувальним закладом – базою практики.
- Вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії.
- Дотримуватись правил етичного Кодексу медичної сестри України.
- Виконувати всі завдання, що передбачаються програмою практики, та правила внутрішнього розпорядку лікувально-профілактичної установи та навчального закладу.
- Подати керівнику та потім у відділ виробничої практики щоденник практики та характеристики.
- Відповідати за виконану роботу та її результати нарівні зі штатними працівниками баз практик.

- Брати активну участь в роботі лікарні (медсестринських конференціях, медсестринських конкурсах тощо).
- Проводити санітарно-освітню роботу з пацієнтами та їхніми родичами.
- Після закінчення практики взяти участь у підсумковій конференції.
- Своєчасно скласти диференційований залік з практики.

ОБОВ'ЯЗКИ МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ

- Здійснювати зв'язок з керівниками практики від лікувальних установ.
- Скласти графік проходження практики з урахуванням її програми.
- Брати участь у розподілі здобувачів освіти на робочих місцях.
- Здійснювати контроль за веденням щоденників практикантами та за ходом виконання програми.
- Надавати медичну допомогу з питань здійснення медсестринського процесу, педагогічної діяльності.
- Розробляти тематику індивідуальних занять, перевіряти їх виконання.
- Проводити з практикантами медсестринські конференції, семінари за розділами програми.
- Своєчасно проводити контроль за ходом практики на лікувальних та навчальних базах.
- Брати активну участь у підготовці диференційованого заліку з практики.
- Допомогати здобувачам освіти при виконанні самостійної роботи та індивідуальних завдань під час практики.
- Проводити профорієнтаційну роботу з молоддю.
- Надавати медичну допомогу керівникам практики лікувально-профілактичних закладів у складанні планів роботи зі здобувачами освіти в період проходження практики.

Керівники практики повинні стежити за дисципліною практикантів, виконанням графіка проходження практики, щоденно здійснювати контроль за веденням щоденників (їх змістом, якістю, відповідністю програмі).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИКИ

- Опрацювання інструкцій з техніки безпеки.
- Вивчення функціональних обов'язків, які закріплені за здобувачами на їх робочих місцях.
- Виконання програми практики.
- Вивчення зразків заповнення медичної документації (лист первинної оцінки стану пацієнта, план медсестринського догляду, протоколів стандартних планів догляду, лікарської історії хвороби, історії пологів, листки лікарських призначень, температурні листки).
- Ведення щоденників згідно з вимогами.
- Виконання здобувачем освіти всіх обов'язків під час практики.

Методи навчання

• Згідно з навчальним планом, видами навчальної діяльності є практичні заняття та самостійна робота здобувачів освіти, зокрема виконання індивідуальних завдань.

• Вивчення кожного розділу проводиться у вигляді практичного курсу, який передбачає: 1) засвоєння теоретичного матеріалу щодо особливостей роботи середнього медичного персоналу у відповідних відділеннях стаціонару, основних медичних маніпуляцій та їх відпрацювання під контролем викладача (у вигляді практичних занять та консультацій); 2) самостійну роботу здобувача у відділеннях стаціонару та закріплення отриманих знань і умінь (самостійна робота здобувачів освіти у позаурочний час передбачена за графіками, розробленими кафедрами).

• Практичні заняття тривалістю 2 академічні години проходять на клінічній базі кафедри ПВМ № 2 та медсестринства і складаються з чотирьох структурних частин:

- 1) засвоєння теоретичної частини теми;
- 2) демонстрації викладачем методики виконання передбачених темою медичних маніпуляцій;
- 3) роботи здобувачів щодо відпрацювання практичних навичок під контролем викладача;
- 4) вирішення ситуаційних завдань та питань тест-контролю засвоєння матеріалу.

При проведенні практичних занять основне місце посідає опанування практичних навичок з клінічного медсестринства.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Морально-етичні та законодавчі засади медсестринства в Україні. Організація роботи та обов'язки медичної сестри основних структурних підрозділів терапевтичного стаціонару. Документація, що заповнюється медичною сестрою та правила її ведення	2
2	Основні принципи та організаційні засади сестринського процесу у відділеннях терапевтичного профілю. Структура і функції терапевтичного стаціонару	2
3	Оцінка загального стану хворого та правила визначення основних показників його життєдіяльності	2
4	Організація роботи та обов'язки сестри маніпуляційного кабінету. Застосування основних видів лікарських засобів	2
5	Найпростіші методи фізичної терапії та використання їх у сестринському процесі	2
6	Загальний і спеціальний догляд за тяжкохворими і агонуючими	2
7	Обов'язки медичної сестри щодо забезпечення діагностичного процесу у терапевтичному стаціонарі	2
8	Особливості роботи процедурного кабінету терапевтичного відділення та обов'язки медичної сестри щодо їх забезпечення	2
9	Диференційний залік	2
Всього годин практичних занять		18

Основне місце в проходженні переддипломної практики посідає самостійна робота здобувачів вищої освіти. Вона складає 80 % від загального обсягу часу та включає удосконалення практичних навичок, роботу в бібліотеці, оформлення в письмовому вигляді медсестринської документації для здійснення медсестринського процесу та санітарно-освітню роботу.

Індивідуальні завдання

З метою набуття здобувачами освіти під час практики умінь та навичок самостійного розв'язання виробничих, педагогічних, діагностичних, контролюючих і організаційних завдань та активізації їх діяльності, розширення світогляду, підвищення ініціативи пропонується виконати наступні індивідуальні завдання, а саме:

- оформлення методичних матеріалів та інструкцій;
- вивчення структури захворювань в місцях проходження практики, оформлення протоколів дослідження з обґрунтуванням висновків своїх спостережень;
- проведення наукових досліджень з медсестринства та відповідне оформлення їх результатів (протоколи, тези, доповіді, статті тощо);
- виготовлення тематичних санітарних бюлетенів (стендів, таблиць, муляжів, кросвордів тощо) за рекомендаціями методичних керівників практики;
- збирання відгуків про випускників ХНМУ, які працюють на базах практики.

Форми і методи контролю

Поточний контроль здійснюється на підставі «Щоденника виробничої практики» здобувача та «Підсумкового звіту про виконану роботу» відповідно до конкретних цілей теми на кожному практичному занятті. На всіх практичних заняттях застосовується об'єктивний контроль теоретичної підготовки та засвоєння практичних навичок (стандартизованих за методикою виконання). Під час оцінювання засвоєння кожної навчальної теми дисципліни (ПНД) здобувачу освіти виставляється оцінка за традиційною 4-бальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно».

Контроль виконання самостійної роботи, засвоєння практичних навичок за відповідною темою заняття здійснюється як під час поточного контролю, так і при підсумковому контролі.

Одним з видів діяльності здобувача освіти та його контролю з боку викладача є ведення Щоденника виробничої практики (дод. 1), який заповнюється здобувачем освіти кожного дня та підписується викладачем після завершення самостійної частини роботи здобувача у стаціонарі. Після закінчення виробничої практики здобувач освіти заповнює Підсумковий звіт про виконану роботу (дод. 2). Наявність заповненого та завіреного підписом викладача Щоденника і Підсумкового звіту є обов'язковою для допуску здобувача освіти до підсумкового контролю знань та практичної підготовки з дисципліни.

Форма підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни «Виробнича практика за медсестринським процесом» – диференційований залік.

Диференційований залік проводиться після проходження практики на останньому занятті. До прийому диференційованого заліку залучають викладачів кафедр терапевтичного, педіатричного та хірургічного профілю. Опитування здобувачів освіти проводиться комісійно.

До диференційованого заліку допускаються здобувачі освіти, які відпрацювали всі години, встановлені програмою та передбачені календарним планом, належним чином заповнили Щоденник (*дод. 1*) та Підсумковий звіт (*дод. 2*) і набрали протягом поточної початкової діяльності кількість балів, не меншу за мінімальну.

Диференційований залік передбачає перевірку теоретичних знань здобувача освіти, демонстрацію виконання ним практичних навичок та вирішення ситуаційних завдань з моделювання дій медичного персоналу в конкретних клінічних ситуаціях.

Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач освіти під час підсумкового контролю, складає 80, мінімальна позитивна оцінка на диференційованому заліку, відповідно, 50 балів.

Вимоги до звіту

Звітним документом є Щоденник практики, який містить текстовий і цифровий звіти про виконання програми практики.

В Щоденнику потрібно надати інформацію щодо клінічної бази практики (*дод. 1*) та графік роботи здобувача (*дод. 2*). Зміст виконаної роботи відображається у відповідній формі (*дод. 3*). Щоденник складається з трьох частин, у яких відображено проходження практики в терапевтичному, хірургічному та педіатричному відділеннях. Кожна частина має відповідний цифровий звіт та закінчується характеристикою керівника цієї бази (*дод. 4*). Після закінчення проходження практики обов'язковим є текстовий звіт здобувача освіти (*дод. 5*), виробнича характеристика, яка надається керівником лікувального закладу та завірена печаткою лікувального закладу (*дод. 6*) та рецензія методичного керівника від ХНМУ (*дод. 7*).

Щоденник виробничої практики за медсестринським процесом

Особистою документацією здобувача освіти є Щоденник виробничої практики, до якого в хронологічній послідовності записують усі дані про проведену роботу, виконану ним особисто або за його участю.

Зразок оформлення і заповнення Щоденника з виробничої практики наведено нижче.

Щоденник виробничої практики за медсестринським процесом (зразок)

Здобувача вищої освіти _____ факультету _____

Курсу _____ групи _____

Термін практики: з _____ 20__ р. по _____ 20__ р.

Місце проходження практики: _____ місто _____

Лікарня _____

Базовий керівник _____

Головний лікар _____

Дата і години роботи	Зміст виконаної роботи	Кількість маніпуляцій
	<p>Був присутній на інструктажі з техніки безпеки під час проходження виробничої практики, який провів інженер з техніки безпеки Тарашук К.О. У терапевтичному відділенні старша медична сестра Фецик Л.І. ознайомила здобувачів із режимом дня у лікарні згідно з програмою практики. Ознайомила з функціональними обов'язками медичної сестри-бакалавра, зупинилась на питаннях дотримувannya деонтології під час проходження практики, звернула увагу на функціональні обов'язки старшої медичної сестри</p> <p style="text-align: center;"><i>Виконав протягом дня:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Працював у маніпуляційному кабінеті. Заповнював системи для внутрішньовенного введення. 2 2. Зробив 10 внутрішньом'язових ін'єкцій 10 3. Брав участь в оформленні документації на наркотичні лікарські препарати. 4 4. Проводив забір крові з вени для біохімічного дослідження. 7 5. В кабінеті зондування ознайомився з методикою фракційного дослідження шлункового соку і прозондував 1 хворого. 1 6. Вивчив наказ № 720. 7. Годував обідом тяжкохворого. 	

Підпис здобувача освіти

Підпис керівника від бази

Підпис керівника від навчального закладу

ВІДДІЛЕННЯ ТЕРАПЕВТИЧНОГО ПРОФІЛЮ. КЛІНІЧНЕ МЕДСЕСТРИНСТВО У ВНУТРІШНІЙ МЕДИЦИНІ

Здобувачі освіти повинні знати:

- законодавство України про охорону здоров'я;
- структуру та функції терапевтичного стаціонару;
- посадові обов'язки медичної сестри, накази та інструкції, які регламентують роботу відділення;
- правила техніки безпеки під час роботи;
- вимоги та правила забезпечення лікувально-охоронного і санітарно-гігієнічного режиму основних підрозділів стаціонару;
- основи медсестринської етики та деонтології;
- фізіологічні основи формування основних показників діяльності серцево-судинної та дихальної систем (пульсу, артеріального тиску, дихання);
- регуляцію температурного гомеостазу організму та механізми розвитку гарячки;
- загальні правила зберігання ліків у стаціонарі, класифікації лікарських засобів та розподілу їх за групами для зберігання;
- механізми впливу основних медикаментозних та фізіотерапевтичних процедур на організм хворого;
- методи сучасної антисептики і асептики;
- правила організації дієтичного харчування хворих терапевтичного стаціонару;
- основні етапи сестринського процесу;
- основні прояви захворювань внутрішніх органів;
- тактику дій медичного персоналу, якщо виявлено пацієнта, в якого підозрюється особливо небезпечна інфекція;
- ознаки клінічної та біологічної смерті, правила поводження з трупом;
- основні принципи проведення серцево-легеневої реанімації.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- володіти навичками професіонального спілкування;
- володіти принципами фахової субординації в системі лікар – медична сестра – молодший медичний персонал;
- демонструвати знання філософії, цілей та практики первинної медико-санітарної допомоги хворим та їх родинам, що стикаються з небезпечною для життя хворобою:
 - основ первинної медико-санітарної допомоги;
 - питань спілкування з хворими;
 - психологічних проблем хворих;
 - питань соціальної, психологічної і духовної допомоги хворим;
 - психології професійних відносин;
- володіти методами обстеження пацієнта в клініці внутрішніх хвороб;
- здійснювати медсестринський процес під час догляду за пацієнтами із захворюваннями внутрішніх органів;

– володіти навичками організації режиму і догляду за хворими, виконувати необхідні медичні маніпуляції;

– володіти навичками дотримання лікувально-охоронного та забезпечення санітарно-гігієнічного режиму основних підрозділів терапевтичного стаціонару;

– володіти навичками забезпечення особистої гігієни хворих, годування та догляду за хворими;

– за даними обстеження визначати стан здоров'я пацієнта та надавати долікарську допомогу хворим у разі:

- нападу бронхіальної астми;
- легеневої кровотечі;
- непритомності;
- колапсу;
- нападу стенокардії;
- інфаркту міокарда;
- гострої лівошлуночнової недостатності;
- гіпертонічного кризу;
- анафілактичного шоку;
- гострих алергійних станів;

– володіти основними прийомами реанімаційних заходів;

– заповнювати медичну документацію стаціонару.

Здобувачі освіти мають бути проінформовані про наступне:

– основи Законодавства України про охорону праці;

– основні демографічні показники здоров'я населення;

– особливості організації роботи денних та домашніх стаціонарів;

– правила охорони праці, техніки безпеки, електробезпеки та безпеки життєдіяльності;

– сучасні методи обстеження та лікування, догляду та спостереження за пацієнтами терапевтичного профілю.

РОБОТА В СТАЦІОНАРІ (6 днів – 36 год)

Робочі місця здобувачів освіти: пост медичної сестри, маніпуляційний кабінет, процедурний кабінет, палати для пацієнтів, кабінети додаткових функціональних обстежень.

Робота здобувачів освіти у відділенні регламентується посадовими обов'язками на кожному робочому місці і повинна бути спрямована на самостійне виконання обов'язкових практичних навичок.

Здобувачі освіти проводять огляд і оцінюють стан здоров'я пацієнта, здійснюють догляд за пацієнтами з різними захворюваннями, готують пацієнтів до лабораторних, інструментальних, функціональних обстежень, беруть участь у їх проведенні; працюють з листками призначень на посту медичної сестри, готують маніпуляційну до роботи та проведення маніпуляцій, заповнюють медичну документацію; проводять облік сильнодіючих і наркотичних речовин, здійснюють заходи з дотримання санітарного і лікувально-охоронного режиму відділення; беруть участь у прийнятті та передачі чергувань.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК У ВНУТРІШНІЙ МЕДИЦИНІ

1. Реєстрація пацієнтів, що поступають у стаціонар.
2. Здійснення огляду пацієнта, оцінювання його стану.
3. Проведення термометрії із записом результатів у температурному листку.
4. Визначення частоти і характеру пульсу.
5. Вимірювання артеріального тиску, його реєстрація.
6. Робота з листком призначень.
7. Спостереження за пацієнтами з хронічними захворюваннями.
8. Підготовка пацієнта та необхідного обладнання до:
 - взяття загального аналізу крові, аналізу крові на вміст цукру;
 - взяття загального аналізу сечі, визначення білка, цукру та кетонів тіл експрес-методами, діастазу;
 - взяття аналізу сечі за методами Зимницького, Нечипоренка;
 - взяття калу на яйця гельмінтів, приховану кров, копрограму;
 - здійснення гастроскопії, бронхоскопії, ректороманоскопії, колоноскопії;
 - здійснення ультразвукового дослідження органів черевної порожнини;
 - здійснення рентгенологічних обстежень шлунково-кишкового тракту, нирок, хребта;
 - здійснення плевральної та абдомінальної пункцій;
 - запису електрокардіограми.
9. Підготовка маніпуляційного стола до роботи.
10. Проведення проби на чутливість організму до антибіотиків.
11. Розрахунок розчинення та введення антибіотиків.
12. Виконання внутрішньошкірних, підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних ін'єкцій.
13. Заповнення систем для трансфузій та проведення внутрішньовенних вливань.
14. Введення інсуліну.
15. Введення олійних розчинів.
16. Взяття крові на біохімічні і бактеріологічні дослідження.
17. Проведення дезінфекції, передстерилізаційного очищення інструментарію (шприців, голочок, предметів догляду) згідно з чинними наказами, інструкціями та галузевим стандартом.
18. Проведення контролю якості передстерилізаційного очищення інструментарію на наявність крові і мийних засобів.
19. Виконання шлункового і дуоденального зондування.
20. Промивання шлунка.
21. Постановка клізми: очисної, сифонної, послаблювальної, лікувальної.
22. Проведення катетеризації сечового міхура.
23. Приготування розчинів хлорного вапна, хлораміну, водню пероксиду та інших дезінфекційних засобів.

24. Підготовка функціонального ліжка для хворого.
25. Заміна натільної та постільної білизни.
26. Годування тяжкохворого.
27. Оброблення шкіри, профілактика пролежнів, підмивання хворих.
28. Подання судна, сечоприймача та їх дезінфекція.
29. Подання зволоженого кисню.
30. Використання зігрівального компресу, гірчичників, п'явок.
31. Користування кишеньковим та стаціонарним інгаляторами.
32. Застосування грілки, міхура з льодом.
33. Взяття мазків із зівка, носа на мікрофлору.
34. Збирання мокротиння на дослідження.
35. Підготовка зондів, катетерів, наконечників до маніпуляцій.
36. Надання рекомендації хворим щодо лікувального харчування.
37. Проведення профілактичних оглядів.
38. Продемонструвати методику подання зволоженого кисню хворому.
39. Продемонструвати методику користування різними типами інгаляторів.

ЦИФРОВИЙ ЗВІТ ЩОДО ОВОЛОДІННЯ ОBOB'ЯЗКОВИМИ ПРАКТИЧНИМИ НАВИЧКАМИ У ВНУТРІШНІЙ МЕДИЦИНІ

№	Перелік обов'язкових практичних навичок	Всього за розділ (кількість)
1	Реєстрація пацієнтів, які поступають у стаціонар	
2	Здійснення огляду пацієнта, оцінка його стану	
3	Вимірювання температури тіла, оцінка отриманих даних, реєстрація в температурному листку	
4	Визначення частоти, глибини, ритму дихання, оцінка отриманих результатів	
5	Дослідження артеріального пульсу, його характеристика, оцінка отриманих результатів	
6	Вимірювання артеріального тиску, його оцінка та реєстрація	
7	Підготовка пацієнтів до збирання сечі для дослідження (загального, проби за Зимницьким, Нечипоренком)	
8	Підготовка пацієнтів до збирання калу на різні дослідження (аналіз калу на яйця глистів, приховану кров)	
9	Підготовка пацієнтів до гастроскопії, бронхоскопії, ректороманоскопії, колоноскопії	
10	Підготовка пацієнтів до УЗД органів черевної порожнини	
11	Підготовка пацієнтів до рентгенологічних досліджень органів травного каналу, нирок	
12	Підготовка пацієнтів до плевральної та абдомінальної пункції	
13	Реєстрація електрокардіограм, проведення пневмотахометрії, спірографії	
14	Підготовка маніпуляційного кабінету, робочого стола	
15	Проведення скарифікаційної діагностичної проби на індивідуальну чутливість до антибіотика	
16	Розведення і розрахунок доз антибіотика	
17	Виконання внутрішньошкірних, підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних ін'єкцій	
18	Заповнення системи інфузійним розчином і проведення внутрішньовенних вливань	
19	Взяття крові з вени для імунологічних, біохімічних та бактеріологічних досліджень	
20	Проведення стерилізації медичного інструментарію	
21	Промивання шлунка	
22	Проведення фракційного та дуоденального зондувань	
23	Поставлення очисної, сифонної, олійної, лікувальної клізми	

№	Перелік обов'язкових практичних навичок	Всього за розділ (кількість)
24	Проведення катетеризації сечового міхура	
25	Техніка користування функціональним ліжком	
26	Заміна натільної та постільної білизни лежачому пацієнту	
27	Годування тяжкохворого	
28	Обробка шкіри, профілактика пролежнів	
29	Подавання судна, сечоприймача та їх дезінфекція	
30	Встановлення медичних банок, гірчичників, компресів	
31	Подача кисню з кисневої подушки	
32	Техніка користування дозованим аерозольним інгалятором	
33	Застосування грілки та міхура з льодом	
34	Узяття мазків із зів'я та порожнини носа	
35	Збирання мокротиння для дослідження	
36	Підготовка зондів, катетерів, наконечників до маніпуляції	
37	Приготування розчинів хлорного вапна, хлораміну, сучасних дезінфекційних розчинів	
38	Виписування, облік і зберігання сильнодіючих, наркотичних та отруйних речовин згідно з чинними наказами	
39	Констатація смерті, правила поводження з трупом	

ВІДДІЛЕННЯ ХІРУРГІЧНОГО ПРОФІЛЮ. КЛІНІЧНЕ МЕДСЕСТРИНСТВО В ХІРУРГІЇ

Здобувачі освіти повинні знати:

– чинні накази, інструкції, галузевий стандарт, які регламентують роботу хірургічних відділень стаціонарів, хірургічного та травматологічного кабінетів поліклініки;

– посадові інструкції медичних сестер на кожному робочому місці;
– симптоматику хірургічних захворювань та пошкоджень, їх ускладнення, обсяг долікарської допомоги при невідкладних станах;

– правила техніки безпеки;

– основи медичної етики і деонтології;

– тактику надання долікарської допомоги при невідкладних станах;

– тактику в разі аварійної ситуації при роботі з кров'ю та іншими біологічними рідинами;

– правила обробки інструментарію.

Здобувачі освіти повинні вміти:

– володіти маніпуляційною технікою та самостійно виконувати обов'язкові практичні навички;

– за даними обстеження визначати тяжкість захворювання та надавати невідкладну долікарську допомогу хворим у разі гострої крововтрати, шлунково-кишкової кровотечі, легеневої кровотечі, кровотечі з носа, поранення шиї, переломів хребта (ускладненого і неускладненого), переломів трубчастих кісток, кісток таза, ребер, пневмотораксів, вивиху нижньої щелепи, черепно-мозкової травми, травматичного шоку, хімічних опіків шкірних покривів і стравоходу, термічного опіку, електротравми, обмороження,

«гострого живота», гострої затримки сечі, ниркової кольки, маститу, гострого тромбоемболію, посттрансфузійних ускладнень;

– здійснювати особистий протиснідний захист при роботі з кров'ю та іншими біологічними рідинами.

РОБОТА В СТАЦІОНАРІ (3 дні – 18 год)

Робота в клініці хірургічних хвороб під час проходження виробничої практики за медсестринським процесом здобувачами освіти за фахом «Медсестринство» освітнього рівня «Бакалавр» регламентується посадовими обов'язками на кожному робочому місці і повинна бути спрямована на самостійне виконання та удосконалення обов'язкових медсестринських практичних навичок, здійснення медсестринського процесу в хірургічній клініці.

Здобувачі вищої освіти вивчають режим роботи відділень, посадові обов'язки на кожному робочому місці, під контролем досвідчених медичних сестер працюють із хворими у відділенні (приймають та випишують, здійснюють загальний догляд, готують до обстежень, операцій, транспортують та ін.). Беруть участь у підготовці маніпуляційного і перев'язувального кабінетів, операційного блоку до роботи, переливанні крові та кровозамінників, складанні наборів інструментів до операцій, ознайомлюються з веденням обліку наркотичних та отруйних речовин, готують до стерилізації перев'язний матеріал та інструментарій, знезаражують використаний перев'язний матеріал, асистують лікарю під час перев'язок та операцій, накладають різні види пов'язок, знімають і накладають шви та ін. Вчаться надавати долікарську допомогу хворим з невідкладними станами та оволодівають технікою проведення реанімаційних заходів. Вивчають документацію відділення та правила її заповнення.

Робочі місця здобувачів освіти:

- пост палатної медсестри;
- маніпуляційний кабінет;
- чиста та гнійна перев'язувальні;
- операційний блок;
- гіпсувальний кабінет.

ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК У ХІРУРГІЇ

1. Транспортування і перекладання хворих з переломами кісток таза, стегнової кістки, ребра, хребта.
2. Підготовка марлевих кульок, серветок, турунд.
3. Знезараження і передстерилізаційне очищення хірургічного інструментарію та використаного перев'язувального матеріалу.
4. Контроль якості передстерилізаційного очищення.
5. Укладання матеріалу в бікси для стерилізації.
6. Підготовка зондів, дренажів до стерилізації та проведення їх стерилізації.
7. Передстерилізаційна обробка і стерилізація мисок.

8. Стерилізація і зберігання щіток.
9. Обробка рук сучасними та класичними методами.
10. Одягання операційної сестри і хірурга в стерильний одяг.
11. Підготовка стерильного столу в перев'язувальній та операційній до роботи.
12. Проведення місцевої анестезії, анестезії хлоретилом.
13. Підготовка та обробка операційного поля.
14. Складання наборів інструментів для венесекції, ПХО ран, лапароцентезу, апендектомії, лапаротомії, трепанації черепа, трахеостомії, ампутації кінцівки, скелетного витягнення, розтину гнояків.
15. Заповнення інфузійних систем і їх підключення.
16. Визначення групи крові та резус-фактора.
17. Проведення проб на сумісність крові донора та реципієнта.
18. Катетеризація сечового міхура.
19. Проведення премедикації.
20. Підготовка анестезіологічного столика.
21. Перев'язування ран.
22. Накладання та зняття швів.
23. Накладання м'яких пов'язок: клейових, клейово-пластирних, бинтових (чепець, на одне і обидва ока, вуздечка, хрестоподібна на потилицю, колосоподібна на плечовий суглоб, спіральна на грудну клітку, грудну залозу, Дезо, черепашача, на пальці, восьмиподібна на променезап'ястковий суглоб), косинкових; твердих пов'язок: шин Крамера, Дітерікса; підготовка гіпсових бинтів, лонгет, накладання і зняття гіпсових пов'язок та лонгет, підготовка шини Беллера до застосування
24. Накладання джгута при артеріальній кровотечі.
25. Пальцеве притискання артерії.
26. Проведення непрямого масажу серця.
27. Проведення штучної вентиляції легень (рот до рота, рот до носа).
28. Надання допомоги при западанні язика.
29. Здійснення особистого протиснідного захисту при роботі з кров'ю та іншими біологічними рідинами.
30. Оформлення карти стаціонарного хворого (історія хвороби).

ЦИФРОВИЙ ЗВІТ ЩОДО ОВОЛОДННЯ ОBOB'ЯЗКОВИМИ ПРАКТИЧНИМИ НАВИЧКАМИ В ХІРУРГІЇ

№	Перелік обов'язкових практичних навичок	Всього за розділ (кількість)
1	Транспортування і перекладання хворих з переломами кісток таза, стегнової кістки, ребра, хребта	
2	Підготовка марлевих кульок, серветок, турунд	
3	Знезараження і передстерилізаційне очищення хірургічного інструментарію та використаного перев'язувального матеріалу	
4	Контроль якості передстерилізаційного очищення	

№	Перелік обов'язкових практичних навичок	Всього за розділ (кількість)
5	Укладання матеріалу в бікси для стерилізації	
6	Підготовка зондів, дренажів до стерилізації та проведення їх стерилізації	
7	Передстерилізаційна обробка і стерилізація мисок	
8	Стерилізація і зберігання щіток	
9	Обробка рук сучасними та класичними методами	
10	Одягання операційної сестри і хірурга в стерильний одяг	
11	Підготовка стерильного столу в перев'язувальній та операційній	
12	Проведення місцевої анестезії, анестезії хлоретилом	
13	Підготовка та обробка операційного поля	
14	Складання наборів інструментів для венесекції, ПХО ран, лапароцентезу, апендектомії, лапаротомії, трепанації черепа, трахеостомії, ампутації кінцівки, скелетного витягнення	
15	Заповнення інфузійних систем та їх підключення	
16	Визначення групи крові та резус-фактора	
17	Проведення проб на сумісність крові донора та реципієнта	
18	Катетеризація сечового міхура	
19	Проведення премедикації	
20	Підготовка анестезіологічного столика	
21	Перев'язування ран	
22	Накладання та зняття швів	
23	Накладання м'яких пов'язок: клейових, клейово-пластирних, бинтових (чепець, на одне і обидва ока, вуздечка, хрестоподібна на потилицю, колосоподібна на плечовий суглоб, спіральна на грудну клітку, грудну залозу, Дезо, черепашача, на пальці, восьмиподібна на променезап'ястковий суглоб), косинкових; твердих пов'язок: шин Крамера, Дітерікса; підготовка гіпсових бинтів, лонгет, накладання і зняття гіпсових пов'язок та лонгет, підготовка шини Беллера до застосування	
24	Накладання джгута при артеріальній кровотечі	
25	Пальцеве притискання артерії	
26	Проведення непрямого масажу серця	
27	Проведення штучної вентиляції легень (рот до рота, рот до носа)	
28	Надання допомоги при западанні язика	
29	Здійснення особистого протиснідного захисту при роботі з кров'ю та іншими біологічними рідинами	
30	Оформлення карти стаціонарного хворого (історія хвороби)	

ВІДДІЛЕННЯ ПЕДІАТРИЧНОГО ПРОФІЛЮ. КЛІНІЧНЕ МЕДСЕСТРИНСТВО В ПЕДІАТРІЇ

Здобувачі освіти повинні знати:

- Чинні накази та інструкції, які регламентують роботу дитячого стаціонару та поліклініки;
- анатомо-фізіологічні особливості дітей різного віку;
- правила вигодовування дітей до року та розрахунок разової та добової кількості їжі;
- симптоматику захворювань, їх ускладнення, обсяг долікарської допомоги при них;
- календар профілактичних щеплень;
- правила медичної етики та деонтології.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- володіти маніпуляційною технікою та виконувати обов'язкові практичні навички під контролем медичної сестри;
- за даними обстежень оцінювати стан розвитку дитини (фізичний та нервово-психічний), стан тяжкості хворої дитини;
- давати поради батькам щодо вигодовування та загартовування дітей;
- здійснювати догляд і спостереження за хворою та здоровою дитиною;
- надавати долікарську допомогу у разі таких невідкладних станів: гіпертермії, судом, ларингоспазму, стенозу вального ларинготрахеїту, носової кровотечі, асфіксії новонародженого, дихальної недостатності, астматичного стану, гострої серцевої недостатності, колапсу і непритомності, діабетичної та гіпоглікемічної ком, анафілактичного шоку і алергічних станів, токсикозу з екзикозом, гострої ниркової недостатності;
- проводити санітарно-освітню роботу.

РОБОТА У СТАЦІОНАРІ (3 дні – 18 год)

Робота в клініці дитячих хвороб під час проходження виробничої практики за медсестринським процесом здобувачами освіти за фахом «Медсестринство» освітнього рівня «Бакалавр» регламентується посадовими обов'язками на кожному робочому місці і повинна бути спрямована на самостійне виконання та удосконалення обов'язкових медсестринських практичних навичок, здійснення медсестринського процесу у педіатричній клініці.

Здобувачі освіти самостійно проводять огляд дітей, оцінюють їх фізичний і нервово-психомоторний розвиток, визначають стан тяжкості захворювання та обсяг заходів з догляду за хворими; беруть участь у наданні долікарської допомоги при невідкладних станах; здійснюють догляд за дітьми різних вікових груп; засвоюють специфіку роботи на різних ділянках (пост медсестри, маніпуляційна, процедурний кабінет); готують хворих до різних обстежень і допомагають лікарю при їх проведенні; виконують призначення лікаря; проводять санітарно-освітню роботу серед батьків та дітей.

Самостійна робота здобувачів освіти на кожному робочому місці здійснюється під контролем досвідчених медсестер.

Робочі місця здобувачів освіти:

- пост медичної сестри соматичних та спеціалізованих відділень;
- маніпуляційна;
- процедурний кабінет;
- кабінет функціональної діагностики.

ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК В ПЕДІАТРІЇ

1. Проведення прийому здорових і хворих дітей.
2. Проведення оцінки стану, встановлення діагнозу.
3. Збирання анамнезу.
4. Проведення загального огляду.
5. Проведення антропометрії.

6. Проведення оцінки фізичного та нервово-психічного розвитку дитини.
7. Визначення добової та разової кількості їжі дітям першого року життя.
8. Проведення підрахунку частоти дихання і пульсу, визначення їх характеру.
9. Проведення вимірювання артеріального тиску та його реєстрація.
10. Призначення, розрахунок доз ергокальциферолу з метою профілактики та лікування рахіту.
11. Одягання новонароджених.
12. Проведення туалету пупкової ранки.
13. Проведення ранкового туалету дитини грудного віку.
14. Узяття мазків з носа та зіву на мікрофлору.
15. Взяття калу для копрологічного та бактеріологічного досліджень, на яйця гельмінтів.
16. Проведення зскрібка на ентеробіоз.
17. Проведення відсмоктування слизу з верхніх дихальних шляхів.
18. Проведення ШВЛ і закритого масажу серця.
19. Вимірювання температури тіла.
20. Проведення контрольного зважування.
21. Застосування міхура з льодом і грілки.
22. Проведення догляду за кувезом.
23. Проведення інгаляцій киснем та лікарськими препаратами.
24. Проведення промивання шлунка.
25. Постановка лікувальної та очисної клізми.
26. Узяття крові на біохімічне дослідження.
27. Розведення антибіотиків і розрахунок дози.
28. Проведення ін'єкцій: підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних.
29. Проведення гігієнічної та лікувальної ванни.
30. Підготовка сумішей для годування та годування дітей з ложки, через зонд.
31. Закапування крапель у ніс, вуха, очі.
32. Накладання зігрівального компресу на вухо, грудну клітку.
33. Накладання гірчичників, проведення гірчичних обгортань.
34. Уведення газовідвідної трубки.
35. Збирання сечі для загального аналізу, за Нечипоренком, за Зимницьким, на вміст цукру.
36. Розкладання та видача лікарських засобів.

ЦИФРОВИЙ ЗВІТ ЩОДО ОВОЛОДІННЯ ОBOB'ЯЗКОВИМИ ПРАКТИЧНИМИ НАВИЧКАМИ В ПЕДІАТРІЇ

№	Перелік обов'язкових практичних навичок	Всього за розділ (кількість)
1	Проведення прийому здорових і хворих дітей	
2	Проведення оцінки стану, встановлення діагнозу	
3	Збирання анамнезу	
4	Проведення загального огляду	
5	Проведення антропометрії	
6	Проведення оцінки фізичного та нерво-психічного розвитку дитини	
7	Визначення добової та разової кількості їжі дітям першого року	
8	Проведення підрахунку частоти дихання, пульсу, визначення їх характеру	
9	Проведення вимірювання артеріального тиску та його реєстрація	
10	Призначення, розрахунок доз ергокальциферолу з метою профілактики та лікування рахіту	
11	Одягання новонароджених	
12	Проведення туалету пупкової ранки	
13	Проведення ранкового туалету дитини грудного віку	
14	Узяття мазків з носа та зіву на мікрофлору	
15	Взяття калу для копрологічного та бактеріологічного досліджень, на яйця гельмінтів	
16	Проведення зскрібка на ентеробіоз	
17	Проведення відсмоктування слизу з верхніх дихальних шляхів	
18	Проведення ШВЛ і закритого масажу серця	
19	Вимірювання температури тіла	
20	Проведення контрольного зважування	
21	Застосування мішура з льодом і грілки	
22	Проведення догляду за кувезом	
23	Проведення інгаляцій киснем та лікарськими препаратами	
24	Проведення промивання шлунка	
25	Поставлення лікувальної та очисної клізми	
26	Узяття крові на біохімічне дослідження	
27	Розведення антибіотиків і розрахунок дози	
28	Проведення ін'єкцій: підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних	
29	Проведення гігієнічної та лікувальної ванни	
30	Підготовка сумішей для годування та годування дітей з ложки, через зонд	
31	Закапування крапель у ніс, вуха, очі	
32	Накладання зігрівального компресу на вуха, грудну клітку	
33	Накладання гірчичників, проведення гірчичних обгортань	
34	Уведення газовідвідної трубки	
35	Збирання сечі для загального аналізу, за Нечипоренком, за Зимницьким, на вміст цукру	
36	Розкладання та видача лікарських засобів	

ПАСПОРТ ПРАКТИЧНОЇ БАЗИ

Назва ЛПУ, e-mail установи _____

Головний лікар (ПБ, телефон) _____

Начмед (ПБ, телефон) _____

Головна медсестра (ПБ, телефон) _____

Завідувач відділення (ПБ, телефон) _____

Старша медична сестра (ПБ, телефон) _____

Структура лікарні (назва відділень, кабінетів, місце їх розташування)

Випускники ХНМУ за спеціальністю «Сестринська справа» (при їх наявності)

ГРАФІК
проходження виробничої практики

№	Дата	Назва відділення	Початок роботи	Кінець роботи	Загальна кількість відпрацьованих годин
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

Підпис керівника від бази

Підпис керівника від навчального закладу

ЩОДЕННИК

виробничої практики здобувачів вищої світи
за спеціальністю «Сестринська справа»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Місце проходження практики: _____

Кафедра _____

Клінічна база _____

Дата, години роботи*	Зміст виконаної роботи**	Виконана навичка

* окремо вказуються самостійні роботи

** наводиться перелік виконаних маніпуляцій та завдань, у дужках зазначається їх кількість, номери палати або назви підрозділу відділення, де вони безпосередньо виконувались

Виконання маніпуляцій та завдань під час аудиторної підготовки засвідчується підписом викладача, під час самостійної роботи – викладачем або старшою медичною сестрою відділення.

ТЕКСТОВИЙ ЗВІТ

Я, здобувач(ка) вищої освіти __ курсу __ групи, форма навчання (очна/заочна), спеціальність/ОКР 223 «Медсестринство», перший (бакалаврський) рівень ПІБ _____
Проходив(ла) виробничу практику на базі _____

Термін проходження практики з _____ до _____
Виконання програми практики

Забезпечення робочими місцями у відповідності до програми практики

Найкраще засвоєні навички

Зауваження

Пропозиції

Підпис здобувача _____

ВИРОБНИЧА ХАРАКТЕРИСТИКА

Здобувач вищої освіти __ курсу __ групи, форма навчання (очна/заочна), спеціальність/ОКР 223 «Медсестринство», перший (бакалаврський) рівень

Прізвище _____

Ім'я _____ По батькові _____

Проходив(ла) виробничу практику в _____

Термін проходження практики: з _____ по _____

Безпосередні керівники _____

Кількість пропущених та відпрацьованих днів практики _____

з них: з поважних причин _____

без поважних причин _____

Характеристика роботи здобувача

Участь у громадському житті

Участь в санітарно-освітній роботі

Недоліки в роботі здобувача _____

Порушення дисципліни

Оцінка за практику (за п'ятибальною системою) _____

Загальний керівник _____

Безпосередній керівник _____

Методичний керівник _____

РЕЦЕНЗІЯ МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИКА

Виконання програми практики _____

Відповідність Щоденника вимогам _____

Зауваження _____

Пропозиції _____

Методичний керівник _____

(підпис)

Дата складання заліку “ _____ ” _____ 20 ____ року

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА

за виробничу практику _____

(за системою ECTS)

Навчальне видання

Виробнича практика

**Щоденник для самостійної роботи
здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1-го курсу (двох років навчання)
(ОПП «Сестринська справа»
за спеціальністю 223 «Медсестринство»
(очна форма навчання))**

Упорядники Хіміч Тетяна Юрїївна
 Саратов Віктор Миколайович
 Свірепо Павло Васильович
 Ярошук Аліна Віталіївна

Відповідальна за випуск Т.Ю. Хіміч

Редактор Є.В. Рубцова
Комп'ютерна верстка О.Ю. Лавриненко

Формат А5. Ум. друк. арк. 1,8. Зам. № 23-34272.

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com**

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.